

Kitap Tanıtımı

Çatışma Çözümleri Ve Barış, Derleyen: Doç. Dr. Murat AKTAŞ,
İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, 389 sayfa.

Türkiye’de Kürt sorununun demokratik yollardan çözümü için Turgut Özal döneminden beri zaman zaman hükümetler ve Kürt aktörler arasında yapılan görüşmelerin çeşitli vesilelerle kesintiye uğraması sonucu bu mesele günümüze kadar varlığını sürdürdü. Oslo görüşmeleri ve Habur olaylarının ardından en son 3 Ocak 2014 tarihinde Kürt milletvekillerinin İmralı Adasına giderek Öcalan’la görüşmesiyle yeniden başlayan, kimilerinin “çözüm süreci” kimilerinin “barış süreci” olarak adlandırdığı süreç bu sorunun çözülebileceği umudunu tekrar canlandırdı. Peki, benzer sorunlar dünyanın başka ülkelerinde nasıl çözüldü? Bu sürecin başarıya ulaşılması için nelere dikkat edilmeli?

Doç. Dr. Murat Aktaş’ın derlediği, İletişim Yayınları’ndan çıkan *Çatışma Çözümleri Ve Barış* isimli kitap bu ve benzeri birçok soruya yanıt arıyor. Kürt sorunun yanı sıra dünyadaki benzer sorunların çözüm süreçleri ve deneyimlerini analiz eden *Çatışma Çözümleri Ve Barış* kitabı, Türkiye’deki Çözüm Süreci’ne ışık tutan bir kaynak kitap niteliğinde. Kitapta, Prof. Dr. E. Fuat Keyman, Prof. Dr. Hamit Bozarıslan, Prof. Dr. Erol Katırcıoğlu, Doç. Dr. Cengiz Aktar, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Doç. Dr. Murat Aktaş, Doç. Dr. Güneş Murat Tezcür, Doç. Dr. Abdulah Kıran, Yrd. Doç. Dr. Nazan Üstündağ, Dr. Sabri Ciğerli, Dr. Ömer Taşdemir ve Kerim Yıldız’ın yazıları yer alıyor.

Üç bölümden oluşan kitabın girişinde Fuat Keyman’ın *Çözüm Süreci, Müzakare, Güven ve Demokrasi* başlığını taşıyan yazısı var. Kürt sorununu Türkiye’nin en büyük sorunu olarak tanımlayan Keyman, bunun “yasaklar, şiddet ve ötekileştirmeler, Kürtçenin yasaklanması ve Diyarbakır Cezaevinde yapılan insanlık dışı uygulamalar sonucunda şiddet-kimlik kısır döngüsüne savrulan ve 1990’lardan 2012 sonuna kadar, şiddet girdabında büyük bir insan trajedisi ve toplumsal travmaya neden olmuş bir sorun” olarak günümüze geldiğini belirtiyor.

Kürt meselesi, Arap Baharı ve Çözüm Süreci başlığını taşıyan birinci bölümde İngiltere’deki Durham Üniversitesi Öğretim üyesi Dr. Ömer Tekdemir, Kürt sorununun teorik olarak kavramsallaştırılmasını ve çözüm sürecini tartışıyor. Tekdemir; “Kavgacı Demokrasi” ve “Karşı-Hegemonya” kavramları etrafında

Kürt Meselesi ve bulunduğu yerlerdeki egemenlik alanları ile ilişkilerinin evrimini analiz ederken bunun ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin çözüm sürecine yansımaları da irdeliyor.

Paris'teki Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hamit Bozarslan ise bu bölümde Ortadoğu'da yaşanmakta olan şiddet ve Kürt meselesini analiz ediyor. Bozarslan'ın kitapta yer alan iki çalışması 1990'lı, 2000'li ve 2010'lu yıllarda Kürt meselesinin evrimini ve şiddetle sınıvını analiz ediyor. Arap Baharı sürecinde Kürt meselesinin geldiği boyutları anlatan Bozarslan, Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu'nun bir kez daha yeni bir şiddet ve kargaşa içine girdiğini ve Kürt sorununun da bu süreçten etkileneceğini haber veriyor. Bölgesel güçlerin derinden çelişkili uzun vadeli çıkarılara sahip olmalarının kısa süreli taktiksel politikalar üretmelerinde etkili olduğunu vurgulayan Bozarslan, bu durumun bölgesel bir güvenlik sisteminin oluşmasını engellediğini ve dolaylı da olsa, devlet dışı aktörlere, Kürtleri de kapsayan sınır ötesi veya supra-territoryal (ülke üstü) azınlıklar arasında manevra alanı yarattığını yazıyor. Bozarslan, böylece devletlerin devlet dışı aktörlerle kurduğu ilişkilerin, ne bölge genelindeki güç dengeleri ne de azınlıkların uzun vadedeki durumları üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahip olmadığına dikkat çekiyor.

Bütün bu karmaşık şiddet durumuna rağmen Kürtlerin artık bölgedeki aktörler durumuna geldiklerini yazan Bozarslan “dar” Ortadoğu'nun haritasının dini/mezhepsel sınırlara göre yeniden çizildiğine işaret ederek şöyle devam ediyor: “Bir kez daha devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki sınırlar bütünüyle bulanıklaşırken ve bölge genelinde baştan başa geniş bir askeri saha gözlemlenirken, sözde ulusal sınırların birçok parçası artan sayıda devlet altı ve üstü milis kuvvetleri tarafından kontrol edilmektedir...”

Çatışma çözümleri ve barış sürecinin ele alındığı ikinci bölümde ise Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Betül Çelik “Kürt Meselesini Dönüştürmede Toplumsal Mutabakat İhtiyacı”nı Neden, Nasıl, Kimle? soruları etrafında ele alıyor. Çelik, Kürt meselesinin çözümünde direkt şiddetin ortadan kaldırılması için müzakereler ve yasal değişimlerin yanı sıra, yapısal şiddetin kaynaklarının ortadan kaldırılması ve uzun süren çatışmalı dönemin getirdiği toplumsal kutuplaşmanın aşılmasının da barışın inşası ve kalıcılığı açısından önemini vurguluyor. Çatışma çözümleri ve dünyadaki toplumsal mutabakat örneklerine dikkat çeken Çelik, barış sürecinin toplumsal kutuplaşmayı da ortadan kaldıracak müdahaleleri ve barış projelerini kapsamadığını ve bunun çoğu zaman göz ardı edildiğini yazıyor. Çelik, kalıcı barışın, bir yandan kurumların demokratikleşmesini, bir yandan da hem devletle toplumun hem de halkların arasında güven duygusunun yeniden tesis edildiği ve adaletin teslim edildiği bir toplumsal değişimi gerektirdiğini vurguluyor. Çelik, yıkıcı ilişkiler yaşamış grupların tekrar birbirlerinin onurları ve meşruiyetlerini kabul eden yeni bir gruplar arası bağ kurmalarının ancak, “öteki”leştirilenlerin dillerinden sıyrılıp, farklı hikâyelerini paylaşarak, yeni bir gelecek hayal ettiklerinde mümkün olabileceğini altını çiziyor.

Chicago'da Loyola Üniversitesi Öğretim Üyesi olan Doç. Dr. Güneş Murat Tezcür ise bu bölümde “Türkiye’de Silahlı Çatışmanın Med Cezirleri Ve Zor Bir Barış” başlıklı çalışması ile AKP iktidarı boyunca Türkiye’deki Kürt sorununu karakterize eden şiddetin, reformların ve müzakerelerin analizini yapıyor. Tezcür, müzakere sürecinin garantör dış güçlerin yokluğunda başarılı olmasının pek mümkün görünmediğini vurguluyor. Türk devletinin Kürtleri etnik kimliklerinden dolayı dışladığına dair önemli bulgular olduğunu ifade eden Tezcür’ün çalışmasında Kürtlerin devlet yönetiminde üst düzey görevlere gelemediğine dair çarpıcı veriler de yer alıyor.

1980 askeri darbesi ile tesis edilen % 10’luk baraj sisteminden dolayı Kürt partilerinin yürütme gücünün dışında kaldığına dikkat çeken Tezcür çalışmasında, bu barajdan en çok AKP’nin faydalandığını, Kürt partileri ve diğer muhalefet partilerinin taleplerine rağmen AKP’nin bir türlü barajı düşürmediğini yazmaktadır. Tezcür şöyle devam ediyor “Türkiye’deki Kürt isyanı, modern dünyada iç savaşların en büyük nedenlerden biri olarak tanımlanan etnik dışlama tanımına uymaktadır. Bazı etnik grupların diğerlerine hakimiyet sağladığı ulus-devletlerin ortaya çıkması, silahlı isyanları teşvik eden ayrımcı uygulamalara yol açmaktadır. Modern dünyada en temel siyasi meşruiyet ilkesi olan kendi kaderini tayin hakkının ihlali, savaşın temel nedenlerinden biridir. David Mason'un iddia ettiği gibi, Türk siyasi sistemi Kürt milliyetçilerine ne yönetim koalisyonlarının içinde yer almak için iyi bir fırsat sağlamış ne de Kürtlerin varoluşçu kaygılarını giderecek kurumsal ve anayasal teminatlar sunmuştur.” (s. 172).

Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Nazan Üstündağ’ın da iki çalışması kitapta yer alıyor. Barış süreçlerinin son aşamasının yasallaşma veya normalleşme olduğunu vurgulayan Üstündağ, “bağlı olunan ve toplumla paylaşılmış bir mutabakat bulunmadığı için çözüm paketinin oluşumu da, içeriği de, uygulaması da keyifliliğini korumaktadır” (s. 188) diyor. Bu aşamanın en zorlu süreç olduğunu belirten Üstündağ, bu sürecin başarısını üç faktöre bağlayarak bunlardan birincisinin müzakerede varılan mutabakatın bağlayıcılığı olduğunu vurguluyor. Bağlayıcılığın genelde uluslararası alanda kabul gören anlaşma belgeleriyle sağlandığı hatırlatılan çalışmada, ikinci faktörün yapılacak şeylerin muğlak olmaması, yani mümkün olduğu kadar somut bir şekilde tarif edilmesi ve son olarak da sürecin, varılan mutabakatın tarafı olmayan kesimler tarafından denetlenebileceği bir mekanizmanın oluşturulması olduğunu altı çiziliyor. Devletin ısrarla reddettiği bu üçüncü tarafın ise genellikle ya uluslararası aktörler, ya da başka ülke yönetimleri veya toplumsal aktörleri tarafından yapıldığı hatırlatılıyor.

Çözüm sürecinin sadece Türkiye için değil aynı zamanda Ortadoğu için normalleşme ve barış umudu getirdiğini belirten Doç. Dr. Cengiz Aktar ise kitaptaki “Barışı Kurmak” başlıklı yazısında: Çözüm süreci boyunca oluşturulması gereken komisyonlar hakkında bilgi vererek uyarılarda bulunuyor. Aktar, Anayasa ve Yasalar Komisyonu, Af ve Geri-Dönüş Komisyonu, Silâhsızlanma-Terhis-

Topluma Kazandırma Komisyonu, Dil-Eğitim Komisyonu, Hakikat-Uzlaşma Komisyonu, Adem-i Merkeziyet-Bölgeselleşme Komisyonu ve Öncelikli Ekonomik Bölge Komisyonu gibi komisyonların önemini açıklıyor.

Dünyadaki barış süreçleri ve bu süreçlere ilişkin teorik ve pratik yaklaşımların ele alındığı kitabın üçüncü bölümünde de Murat Aktaş, Kuzey İrlanda barış süreci ve bu süreçten alınabilecek dersleri analiz ediyor. Kuzey İrlanda barış sürecinden Türkiye'deki barış süreci için örnek alınabilecek çok dersler olduğu vurgulanan çalışmada özellikle gözlemci bir üçüncü tarafın önemine dikkat çekiliyor. Burada süreçleri izleyen üçüncü bir taraf olmadığına taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklar veya uyuşmazlıkların süreçleri tehlikeye düşürebileceği uyarısı yapılıyor. Kuzey İrlanda Barış Sürecinde Güney İrlanda'nın oynadığı rolü Irak'taki Kürdistan Yerel Yönetimi'nin oynayabileceğinin de belirtildiği çalışmada, bunun da çözüm süreci için önemli bir şans olabileceğine dikkat çekiliyor. Bu arada normalleşme sürecinin gerçekten başlayabilmesi için bölgede ismi değiştirilen bütün yerleşim yerlerinin eski isimlerine kavuşmasının önemli olduğunun da altı çiziliyor.

Murat Aktaş'ın Sabri Cığırli ile birlikte yazdığı Hakikatleri Araştırma ve Uzlaşma Komisyonları ve Güney Afrika başlıklı çalışmada ise dünyadaki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonları ve Güney Afrika'da Kurulmuş olan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ele alınıyor. Komisyonun kuruluşu, hukuki yapısı ve çalışmaları konusunda detaylı bilgi veren bu çalışmada Kürt meselesinin çözümünde de benzer bir komisyonun çözüm sürecinde önemli rol oynayabileceği belirtiliyor. Çözüm Sürecini takip etmek isteyenlerin başucu kitabı olacak *Çatışma Çözümleri Ve Barış'ta* ayrıca Prof. Dr. Erol Katırcıoğlu, Doç. Dr. Abdullah ve Kerim Yıldız gibi yazarların yazıları da bulunuyor.

Esen ESER

Atatürk Üniv., Eğitim Enstitüsü,

Doktora Özel Öğrencisi